

Erdem Arayışında Erdemsizler Ülkesi *Search of Virtue in Erdemsizler Ülkesi*

Tahir ZORKUL*
Mihriban ERDEM**

* Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Van/Türkiye.
Assoc. Prof., Van Yüzüncü Yıl University,
Faculty of Literature, Department of Turkish
Language and Literature, Van /Turkey.
tzorkul@yyu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-9503-5828

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van/
Türkiye.
Graduate Student, Van Yüzüncü Yıl University,
Social Sciences Institute, Van / Turkey.
Mihribanerdem065@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8724-140X

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
1982

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:
Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received:
17/02/2022
Kabul Tarihi / Date Accepted:
17/03/2022
Yayın Tarihi / Date Published:
31/03/2022

Atıf: Zorkul, T. ve Erdem, M. (2022). Erdem arayışında Erdemsizler Ülkesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 55, 73-88

Citation: Zorkul, T. ve Erdem, M. (2022). Search of virtue in Erdemsizler Ülkesi. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 55, 73-88

Öz

Ütopya kurgulanmış, hayali ve ideal toplum tasarımları olarak bilinmektedir. Hemen her insan topluluğunun barış içinde, adaletin hüküm sürdüğü; yoksunlukların, kötülüklerin olmadığı bir ülkede yaşama arzusu, bu tasarımların doğmasına önyak olur. Elbette iyilik ve kötülüğün sürekli çekişme halinde olduğu evrende bu hayali tasarımların payına düşeni alması da kaçınılmaz olmuştur. İdeal toplum düzeninin öngörüldüğü ütopya yanısıra onların antitezleri konumundaki distopyaların varlığını da yadsımamak gerekir. Ütopyalarda olması arzu edilen toplum tasarımları üzerinde durulurken; distopyalarda bunun aksine kusurlu toplumların eleştirisi ağır basar. Bu durum, her ütopya yapının aynı zamanda bünyesinde kendi distopyasını barındırdığı gerçeğini bizlere hatırlatır. Türk edebiyatında benzer örneklerine rastlanan bu tarz eserlerden biri de Yusuf Çifci'nin Erdemsizler Ülkesi adlı eseridir. Eser, satır aralarında distopyasını da barındıran ütopyik bir yapıttır. Söz konusu eserde "Erdem ne değildir?" sorusunun yanıtı, tüm bireyleri harflerden oluşan Alfabe toplumu üzerinden ortaya konulmaya çalışılır. Diğer bir ifadeyle yazar, ideal bir toplumun nasıl olması gerektiğini, olmaması gerekenler üzerinden eleştiri yolu okuyucunun dikkatine sunma yoluna gider. Bu düşünceden hareketle bu makalenin amacını Çifci'nin "erdem" arayışındaki Erdemsizler Ülkesi adlı yapıtını ütopya bağlamında incelemek oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yusuf Çifci, Erdemsizler Ülkesi, ütopya, erdem, ötekileştirme.

Abstract

Utopias are known as fictional, imaginary, and ideal society representations. The desire of almost every human community to live in a country where justice prevails, in peace, without deprivation and evil, has led to the emergence of these representations. Of course, in the universe where good and evil are in constant conflict, it has been inevitable for these imaginary representations to take their share. In addition to the utopias in which the ideal social order is envisaged, the existence of dystopias, which are their antitheses, should not be denied. While utopias focus on the social designs that are desired; in dystopias, on the contrary, the criticism of imperfect societies predominates. This situation reminds us of the fact that every utopia work also contains its dystopia. Similar examples of this genre can be found in Turkish literature, one of them is Yusuf Cifci's Erdemsizler Ülkesi. The novel is a utopian work that also contains dystopic elements between the lines. In this novel the answer to the question "What virtue is?" is tried to be revealed through the Alphabet society, whose individuals are composed of letters. In other words, the author tries to catch the attention of the reader to the question of how an ideal society should be, by mentioning what should not be. Based on this thought, this article aims to analyze "virtue" in Çifci's work called "Erdemsizler Ülkesi."

Keywords: Yusuf Çifci, Erdemsizler Ülkesi, utopia, virtue, alienation.

Giriş

Her fertte aranan ve istenen bir olgu olarak erdem, iyi ve güzel davranışlarda bulunmaktır. Toplumların gelişmesindeki en önemli etkenlerden biri de yönetenlerin yönetimlerinde bu faziletten yararlanmış olmalarıdır. Dolayısıyla mutlu, adil ve huzurlu bir yaşamın yolu erdemden geçmektedir. Aynı şekilde sözlük anlamına bakıldığında da erdem, “ahlakın övdüğü iyilikçilik, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk gibi niteliklerin genel adı, fazilet” (Türkçe Sözlük, 1988: s. 461) olarak tanımlandığı görülür.

Erdem veya fazilet kavramı, geçmiş dönemlerden günümüze değin sürekli olarak tartışılmalıdır. Yaşamın amacının ne olduğuna dair yöneltilen soruların cevabı bizi erdem olgusuna daha da yaklaştırır. Böylece mutluluk faktörü gündeme gelir. Mutluluk yaşamın amacıysa ona ulaşmanın yolu da erdemli bireyler olmaktan geçmektedir. Yine erdeme dair yazılan eserlere bakıldığında Fârâbî'nin Erdemli Şehir adlı eseri oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Fârâbî'nin bu eserinde tasvir edilen şehir canlı bir varlığa benzetilmiştir. Bu da Farabi'nin organizmacı yanını ortaya koymaktadır. Yazarın tasavvur ettiği şehrin en güzel özelliği yardımlaşma ve dayanışma içinde olan insanların bir araya gelmesiyle oluşturmuş oldukları düzendir (Demirel, 2014: s. 363). Fârâbî bu özelliğin birbirleriyle işbirliği ve uyum içinde ahenkli bir biçimde çalışan organlara benzediğini ileri sürer (Fârâbî, 2004: s. 91). Şüphesiz bireyin yaşamsal faaliyetlerini sürdürmesi için vücudundaki organların her biri nasıl ki bir uyum ve düzen içinde çalışıyorsa erdemli bir şehir de tıpkı böyle bir birlik ve bütünlük içinde olmalıdır. Fârâbî'nin asıl dikkat çekmeye çalıştığı olgu da budur. Erdemli şehrin en belirleyici unsuru ise mutluluktur. Ne zaman ki bir şehirde mutluluk amaç edinilirse ancak o zaman erdemden söz edilebilir. Daha genel bir ifadeyle söylemek gerekirse siyasi ve sosyal birliğin tesisi durumunda erdem meydana gelebilir (Mücahid, 1995: s. 83).

Platon ise erdem kavramını ruhun üç parçaya bölündükten sonra her bir parçanın kendi görevini en iyi şekilde yerine getirmesi haline eşitlemiştir. Bu parçaların erdemleri bilgelik, cesaret ve ölçülülüktür. Bunlar meydana geldikten sonra bir uyum söz konusu olabilir. Bu uyum da adalet erdeminin bir göstergesidir (Birlik, 2013: s. 84). Durum böyle olunca Sokrates'ten beri düşünce üzerine kafa yoran herkes, daha erdemli bir insan, bir toplum ve bir devlet hayali kurmaya başlamıştır. Daha erdemli bir hayat endişesi içinde yazılmış olan ilk eser, Sokrates'in öğrencisi Platon'un ideal bir devlet düzenini anlattığı Devlet adlı eserdir. Bu eserin Platon'un hayatında önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Nitekim Platon'un hocası Sokrates'in baldıran zehri içirilerek öldürülmesi ve Platon'un hayatının bir dönemini esir olarak geçirmesi bunun en büyük kanıtlarından biridir. Hayatının bir dönemini esir olarak geçirmiş olan Platon'u, Devlet diyalogunu; Eski Yunan'dan bir dönem sonra İslam coğrafyasında yaşayan Farabi'yi El Medinetü'l Fazıla (Erdemli Şehir) adlı eserini ve diğer taraftan modern ahlakın kurucusu olarak ifade edilen Machiavelli'yi Hükümdar isimli eseri yazmaya iten bir sebep olduğu gibi elbette Yusuf Çifci'yi de Erdemsizler Ülkesi'ni yazdırmaya iten bir sebep vardır (Çifci, 2019: s. 7). Çifci'nin bu eseri ütöpik özellikler taşımaktadır. Eserde, tüm bireyleri harflerden meydana gelen Alfabe toplumu üzerinden bir ülkenin toplumsal ve politik meselelerine değinilmiştir. Ayrıca tüm bunların yanı sıra “Erdem ne değildir?” sorusunun yanıtı da ütöpik bir devlet düzeni içinde anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

1. Ütopya: Kökeni ve Tanımı

“Utopia” kavramı ilk defa, Thomas More'un 1516 yılında yazdığı, kurgusal bir adada bulunan Utopia isimli “ideal” bir kent devletini anlatan, Libellus vere aureus nec minus salutaris quam festivus de optimo reip (ublica) statu deq(ue) noua Insula Vtopia (kısaca Bir Ulusun En İyi Devleti ve Yeni Utopia Adası Üzerine) isimli eserinde ortaya çıkmıştır. Eser Latince olmakla birlikte, eserin başlığında geçen Latince “U” harfi “V” olarak yazıldığından Vtopia olarak yazılan Utopia kelimesi, her ne kadar Eski Yunanca söz dağarcığında bulunmasa da Eski Yunanca kaynaklıdır. “Utopia” olumsuzluk bildiren “ou” ile yer anlamına gelen “topus”

un More tarafından birleştirilmesinden oluşan, “olmayan ya da bulunmayan yer” anlamına gelen “outopia” kelimesinin “utopia” telaffuzundan gelmiş gibi görünmektedir. Bununla birlikte, ”iyi” anlamına gelen “eu” ile yer anlamına gelen “topos”un birleştirilmesinden oluşup “iyi yer” anlamına gelen “eutopia” kelimesine de bir göndermede bulunmaktadır. Böylece ilk kez More’un ortaya koyduğu “utopia” kavramı, hem bulunmayan yer (outopia) hem de iyi yer (eutopia) anlamlarını kendinde barındırmış görünen bir kavram olarak tarih sahnesine çıkmış ve hızla birçok Avrupa diline yayılmıştır (Omay, 2009: s. 2).

Utopia ya da Türkçeleştirilmiş biçimiyle ütopya kavramının, More’da, onun hem kitabının ismini hem de kitapta anlattığı devletin ismini Utopia koymasından kaynaklanan iki temel anlamı olduğu söylenebilir. İlk anlamıyla o, More’un yazdığı edebi eserin adıdır. İkinci anlamıyla ise, gerçekleştirilemeyen ideallik ve gerçekleştirilebilirlik iddiası içeren halihazırda bu dünyada mevcut olmayan ortaklaşacı bir düzen sayesinde, herkesin mutlu olduğu ideal bir kent devleti kurgusudur. Kavramın bu ikinci anlamı, More’dan sonra, önceden yazılmış ve sonradan yazılan benzer eserlerin ve eserlerde belirtilenlerin bu kavramın altında toplanmasıyla genişlemeye başlamıştır. More’un ütopyasının temel olarak taşıdığı bu dünyada mevcut olmama; ama imkân dahilinde olma, “ideal” olma, gereçlendirilmeyen ideallik iddiası içirme, insan bireyleri tarafından oluşturulduğu kurgulanma, adada olma, bir kent devleti olma vb. özelliklerden biçim veya içerik olarak farklı özellikler taşıyan birçok eser, kurgu ve tasvir “ütopya” olarak isimlendirilmiştir (Omay, 2019: s. 3).

2. Kitap Ülkesi’nde Toplumsal Yapı

Yusuf Çifci’nin 2019 yılında kaleme aldığı Erdemsizler Ülkesi adlı eseri muhtevasında ütopyik özellikler barındırmaktadır. Çifci, bu eserinde bir toplumun nasıl olması gerektiğini, olmaması gerekenler üzerinden hicvederek okuyucuya sunmaktadır. Eserdeki toplumsal yapı Kitap Ülkesi adı verilen bir ülke tasarımıyla meydana getirilmiştir.

“Kitap Ülkesi, bembeyaz bir toprakta kuruludur ve bu ülkede satırlar, paragraflar ve sayfalar harflerin yaşadığı yerlerdir” (Çifci, 2019: s. 9).

Alfabe toplumunun yaşadığı bu ülkede her harf bir insanı temsil etmektedir. Ülkedeki harfler şekillerine benzer ve böyle yaşarlar. Burada ölmek ve kaybolmak gibi bir olgu söz konusu değildir. Sessizler, sesliler, büyükler, küçükler, bir arada yaşamaktadırlar. Sessizler erkekleri, sesliler kadınları temsil etmektedir. Kitap Ülkesi bembeyaz bir toprakta kurulmuş olup, satırlar, paragraflar ve sayfalar harflerin yaşadığı yerleri temsil etmektedir.

“Burası Alfabe toplumunun yaşadığı beyaz ülke... Büyük büyük Alfabe Uygarlığı’nın mensupları bu beyaz ülkede yüzyıllardır yaşamaktalar. Alfabe toplumunun yaşadığı bu beyaz ülkenin adı kitap...” (Çifci, 2019: s. 9).

Ülkenin üç meydanı bulunmaktadır. Bunlar; Önsöz Meydanı, Giriş Meydanı ve Sonuç Meydanı’dır. Bu ülkede Alfabe toplumundaki her birey bir şeyleri ifade edebilmek ve anlam oluşturabilmek için bir diğerine ihtiyaç duymaktadır. Bunun için en erdemli hâl birlik olmaktan geçmektedir. Ülkenin yirmi dokuz büyük, yirmi dokuz küçük olmak üzere elli sekiz bireyi vardır. Bunlardan kırk ikisi sessiz, on altısı ise seslidir. Bu elli sekiz kişi çok uzun süreden beridir Kitap Ülkesi’nde yaşamaktadır. Fakat aralarındaki bu birlik diğer toplumlardan gelen üç yabancı yüzünden bozulur ve ülkede huzur adına hiçbir şey kalmaz.

2.1. İktidar

İktidar mücadelesi geçmişten günümüze süregelen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Yöneten kişinin yönetilen üzerindeki hakimiyeti olarak adlandırılan bu kavramda otoriteden farklı olarak zorlama vardır (Özkan, 2018: s. 1435). Güçlünün güçsüzü ezdiği, insanların ötekileştirildiği bu sistem hiç adil olmasa da

varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Çünkü yönetme erkini elinde bulunduran bireyler egemen güç oldukları için onların dedikleri dikkate alınır. Bu da beraberinde sınıf çatışması gibi bir kaostun gündeme gelmesine neden olmuştur. Dolayısıyla iktidar mücadelesinin bu denli yoğun bir şekilde gündeme taşınması yazarların da dikkatinden kaçmamış ve eserlerine konu olmuştur. Yusuf Çifci'nin Erdemsizler Ülkesi adlı eserinde de iktidar olma mücadelesi Alfabe toplumu üzerinden verilmiştir. Hep birlikte mutlu bir şekilde yaşayan Alfabe toplumunda birliğin bozulmasına ve bu toplumda yaşayan bireylerin iktidar hırsına kapılmalarına sebebiyet veren, civar Alfabe toplumlarının birinden gelen üç yabancı olmuştur. Bunlar; Bay Büyük X, Bay Büyük Q ve Bay Büyük W'dir. Tüm olanlara yol açan ise Bay Büyük X'in Giriş Meydanı'nda yaptığı konuşmadır.

Bay Büyük X, yolculuklarında Alfabe Uygarlığı'nın sayfalarından geçmelerinin ne büyük bir şans olduğundan bahsetti ve 'Geceki misafirperverliğiniz için, Alfabe Uygarlığı'nı ve Kitap Ülkesi'ni temsilen Bayan Büyük A'ya çok teşekkür ederim. 'dedi. Hemen arkasından ise Bayan Büyük A'nın bu toplumun efendiliğine çok yakıştığını ifade ederek konuşmasını bitirirken, 'Nitekim bayan sesliler olmasa bu toplumda hiçbir sessiz bay, iki eliyle bir anlamı taşıyamaz. 'diyerek yanına Bay Büyük Q ve Bay Büyük W'yi alarak Giriş Meydanı'ndan ağır ağır uzaklaştılar. (Çifci, 2019: s. 12).

Bu üç yabancından "mukayese" yapmayı öğrenen Alfabe toplumunda artık hiçbir şey eskisi gibi olmaz. Bayan Sesliler ara satırlarda kendi kendilerine mukayese girişirler. Bayan Büyük A'nın tavır ve davranışları değişmiştir artık. Giriş Meydanı'nda yaptığı konuşmada kendileri olmadan Bay sessizlerin hiçbir şey ifade etmediklerini ve ancak üstünlüklerini kabul etmeleri halinde onların yanında durabileceklerini dile getirir. Bunun ardından Bay Büyük B de Giriş Meydanı'nda toplantı yapma kararı alır. Bay Büyük B, toplantıda yaptığı konuşmasında kendilerini Alfabe toplumunun ve Kitap Ülkesi'nin bel kemiği olarak nitelendirir. Bay sessizler arasındaki tartışma akşama kadar sürmesine rağmen kendilerini yönetecek efendilerine karar veremezler.

"Büyük Yumuşak G: Sen öyle san, baksana daha efendilerini bile seçemediler. Birazdan efendi olmak isteyenlerin sayısı kırka ulaşırsa hiç şaşırمام" (Çifci, 2019: s. 17).

Çünkü herkes kendisinin efendi olduğunu iddia eder. Misalen Bay Büyük Ç, Bay sessizlerin efendisinin kendisi olması gerektiğini ve buna en çok kendisinin layık olduğunu ileri sürer. Ardından Bay Büyük T, onun konuşmasını yarıda keserek asıl efendinin kendisi olması gerektiğini savunur. Harfler arasındaki bu iktidar mücadelesi metin boyunca devam eder. Hatta bu olay öyle bir hâle gelir ki artık Kitap Ülkesi'nde her harf kendisinin efendi olması gerektiğini savunur. Bu da Foucault'nun iktidar ile ilgili görüşlerini hatırlatır. Foucault'ya göre "iktidar her yeredir; her şeyi kapsadığından değil, her yerden geldiğinden dolayı her yeredir" (Foucault, 2007: s. 72). Nereye gidilirse gidilsin insanı bencilliğinin ve hırsının kölesi hâline getiren iktidar, uygarlığın çok uzakta olduğu ıssız bir adada; hatta hayvanların yönetimi ele geçirdiği bir çiftlikte bile can bulabilir. Sineklerin Tanrısı ve Hayvan Çiftliği adlı eserlerde de bu tabloyu görmek mümkündür. Sineklerin Tanrısı'nda ıssız bir adada yönetim kurmaya çalışan çocuklar üzerinden verilen iktidar mücadelesi, Hayvan Çiftliği adlı eserde çiftliğin yönetimini ele geçirmeye çalışan hayvanlar üzerinden ortaya konur. Yine 1984 adlı romanında Orwell, iktidar/güç meselesini kendine özgü iğneleyici üslubuyla yorumlar.

Dünyada üç tür insan olagelmıştır, Yüksek, Orta ve Aşağı. Bu üç kesimin amaçları asla uzlaştırılmaz. Yüksek kesimin amacı, bulunduğu yeri korumaktır. Orta kesimin amacı, Yüksek kesimdekiler ile yer değiştirmektir. Aşağı kesimin amacı ise, bir amacı varsa tabii çünkü Aşağı kesimin temel özelliği, ağır ve sıkıcı işlerin altında çoğu zaman gündelik yaşam dışında hiçbir şeyin bilincine varmayacak kadar ezilmesidir. Tüm ayrımları ortadan kaldırmak ve tüm insanların eşit olacağı bir toplum yaratmaktır. O yüzden, ana çizgisi değişmeyen bir savaşım tarih boyunca tekrarlanıp durmaktadır. Bu üç kesimden hedeflerine geçici de olsa

hiçbir zaman ulaşamayan, yalnızca Aşağı kesimdir (Orwell, 2021: s. 232-233).

2.2. Adalet ve Eşitlik

Adalet ve eşitlik toplumsal düzen içerisinde herkesçe arzu edilen iki temel olgudur. Ütopik metinlerin temel izleklerinin başında da adil ve herkesin eşit bir yaşam hakkına sahip olduğu bir sistemde yaşama isteği gelir. Bu bağlamda adalet ve eşitliğin en güzel vurgusunu yapan eserlerin başında Platon'un Devlet adlı eserinin geldiğini söylemek yanlış olmasa gerek. Eserde adaletin ve eşitliğin ideal bir toplum içinde olmazsa olmaz erdemler olduğu üzerinde ısrarla durulur. Böylesi bir düzen içerisinde herkes üzerine düşen görevi en iyi şekilde ve eksiksiz bir biçimde yapmalı. Yönetme erkini elinde bulunduran yönetici, bedensel zaaflarından arınmalı, idare etme kabiliyetine sahip olmalı. Ancak bu şekilde, toplumda birlikte yaşama iradesi tecelli eder. Bireyler arasında güven duygusu tesis edilmiş olur. Buradan hareketle başlangıçta her şeyin ideal bir yapı içerisinde olduğu Erdemsizler Ülkesi'nde, adaletten adaletsizliğe doğru evrilen Alfabe toplumunun söz konusu erdemlerden uzaklaşması sonucunda geri dönülemez bir yıkılışa doğru hızla yol aldığını görmek mümkündür.

"Bu elli sekiz kişi asırlardır hep beraber Alfabe toplumunda yani Kitapta yaşamaktadırlar. Taaki o Büyük Felaket'e kadar. Evet, o Büyük Felaket'in ertesi günü, Alfabe toplumunda her şey değişmeye başlamıştır" (Çifci, 2019: s. 9-10).

Hep beraber adil bir düzen içinde yaşayan sesli, sessiz, büyük, küçük herkesin eşit olduğu bu toplumda harflerin mukayeseyi öğrenmeleriyle her şey bozulmaya başlar. Bu mukayese onları ötekileştirmeye, iktidar mücadelesine, egoizme ve en önemlisi de eşitsizliğe sürükler.

Gün geçtikçe meydanlarda, sayfalarda ve satırlarda bir yalnızlık ortaya çıkmaya başladı. Hemen herkes kendi başına Harf Aynası'nda kendini izliyor ve hiçbir harf, Harf Aynası'nda bile bir başka harfle yan yana durmak istemiyordu. Günde birkaç kez Harf Aynası'nın karşısında duran ve kendini izleyen harf, herhangi bir satıra yalnız başına boylu boyuna uzanıyor ve kusuruyla kusursuzluğuyla ya da yumuşaklığıyla ne kadar mükemmel olduğunu düşünüyor ve de kendi kendine, kendi mükemmelliğini anlatıyordu (Çifci, 2019: s. 58).

Yazar, bu eserinde toplumda olması gereken adaleti –her olguda olduğu gibi- olmaması gerekenler üzerinden hicvederek dikkatlere sunar. Mücadelede birlik ruhunun etkisine dikkat çekmektedir. Bunun benzer bir örneğini Orwell'in Hayvan Çiftliği adlı eserinde de görmek mümkündür. Roman bir çiftlikte bir arada yaşayan hayvanların sömürüye karşı ayaklanmaları ile başlar. Daha özgür ve daha eşit bir yaşam için eyleme geçen hayvanlardan bazılarının amaçlarından saptıkları, bunun da amaca giden yolda mücadeleyi akamete uğratacağı gerçeğine vurguda bulunulur.

Hayvanlar, 'Bütün hayvanlar eşittir.' ilkesini hatırlayıp, 'Bu nasıl eşitlik' diye kendi kendilerine söylenmeye başlarlar. Hemen, ilkelerin yazılı olduğu duvarın yanına gidip, duvardaki yazıların değiştirilmiş olduğunu fark ederler, duvardaki bütün yazılar silinmiştir ve sadece; 'Bütün hayvanlar eşittir fakat bazı hayvanlar ötekilerden daha fazla eşittir. Yazmaktadır (Orwell, 2019: s. 133).

2.3. Yardımlaşma

Toplumsal değerler açısından yardımlaşma, son derece önemli bir olgudur. Çünkü karşılaşılan zorluklar ancak yardımlaşma ve dayanışma yoluyla çözülebilir. İnsanlar ihtiyaçlarını karşılamak için birbirlerine gereksinim duyarlar. Bundan dolayı da toplumda bulunan bireyler, yardımlaşma ve dayanışma içinde olmak zorundadırlar. Bu şekilde birlik ve beraberlik içinde birçok şeyin üstesinden gelinebilir. Yardımseverlik hiçbir menfaate dayalı değildir; içten gelen bir duygudur. O halde yardımseverlik, karşılıksız, tevazu ve sevgi ile

gönülden gelerek ötekinin menfaatini gözeterek yani tamamen egoist tutumdan uzak fedakârca yapılan bir tür iyilik olarak nitelendirilebilir (Gültekin, 2021: s. 31).

Erdemsizler Ülkesi'nde de yardımlaşma olgusu Alfabe toplumu üzerinden ortaya konur. Her harfin aslında birer insan olarak kurgulandığı bu toplumda birlik, beraberlik ve dayanışma önemli erdemler olarak dillendirilir.

“Kitap Ülkesi'nde yaşayan Alfabe toplumunda her birey bir şeyleri ifade edebilmek ve anlam oluşturabilmek için bir diğerine ihtiyaç duyar. Bunun için en erdemli hâl birlikteyken edinilir” (Çifci, 2019: s. 9).

Fakat Kitap Ülkesi'nde başlangıçtaki bu dayanışma uzun sürmez ve yerini egoizme bırakır. Yazar, aslında eserinde dayanışmanın olduğu bir toplumu tasvir ederken de aynı şekilde karşıtlıklardan hareket eder.

“Artık beraber olmak bir erdem değildi ya da anlam oluşturabilmenin önem sırasında adı bile yoktu” (Çifci, 2019: s. 24).

Benzer biçimde öne çıkan ütopya metinlerinin çoğunda yardımlaşma olgusunun gerekliliğine ve önemine değinilir. Bunun temel nedeni, toplumların karmaşa ya da düzensizlik içindeki bir hayatın imkânsızlığını fark etmiş olmasıdır. Platon ünlü eseri Devlet'i birbiriyle bağlantılı üç kavram etrafında tasarlamıştır. Baş, göğüs ve karın. Bu bölümlerin her biri, bir erdeme karşılık gelmektedir. Baş akla, göğüs iradeye, karın haz ya da arzuya, akıl bilgeliğe ulaşmaya çalışmakta; irade cesaret göstermekte; arzu da insanın ölçülü olması için denetlenmektedir. Bu bölümler, uyumlu olarak hareket ettiklerinde bütünlüklü bir insan ortaya çıkmaktadır. Diyaloglar şeklinde yazılan ve on bölümden oluşan Devlet'te de baş, devleti yönetmesi gereken bilgelere; göğüs, cesur bekçilerden; karın tüccarlardan teşekkül eder. Nasıl ki vücuttaki organların uyumuyla bütünlüklü, sağlıklı insanlar meydana geliyorsa; her bireyin görev ve sorumluluğunu bilmesi ile de ideal ve adil bir devlet düzeni ortaya çıkar. Yine yardımlaşma olgusunun yansıtıldığı Farabi'nin el-Medinetü'l Fazıla adlı eseri de Platon'un Devlet'ine benzer bir yapıya sahiptir. Farabi'nin eseri İslam teolojisiyle uyumlu olarak, Tanrı'nın sıfatlarının açıklanmasıyla başlar. Çünkü eser, birincisi ontoloji, ikincisi siyaset felsefesi olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Tanrı ve insan hakkında fikirler açıklandıktan sonra; ikinci bölümde ideal devletin niteliği üzerinde durulur. Farabi'ye göre, erdemli toplumun ya da devletin sadece bir şekli vardır; bu da ahlaki erdemleri ilke edinmiş, iş bölümü ve sosyal dayanışmanın en mükemmel düzeyde gerçekleştiği, hukukun ve sosyal adaletin tam olarak uygulandığı ve bilgelerin başta olduğu bir yerdir. Thomas Moore ise Platon'un Devlet'inden esinlenerek yazdığı Ütopya adlı eserinde, erdem ve eşitliğe dayalı bir toplum düzeninden söz eder. Moore, ideal devletinde “Sınırsız Bir Toplum” tasarlar. Özel mülkiyetin ortadan kaldırılması gerektiğini savunur. Mülkiyet ortaklığından söz eder. Yardımlaşma olgusunun yer aldığı bir diğer eser ise Campanella'nın Güneş Ülkesi adlı eseridir. Campanella, tıpkı Platon gibi bilim ve felsefeyi önemseydiğini; hatta esas aldığını, ideal bir toplum için zorunlu olarak gördüğünü söyler. Devletin başında hem filozof hem de rahip olan bir hükümdar bulunur. Güneş Ülkesi'nde de özel mülkiyete önem verilmez. Birlikte üretilen her şey birlikte tüketilir

2.4. Batılılaşma

Batılılaşma, ana hatlarıyla batıya özenme ve onun etkisi altına girme süreci olarak özetlenebilir. Bu süreç, Türk toplumu için bir dizi zorunluluklardan doğmuştur. Batının bilim ve teknikte büyük bir aşama kaydetmesi Osmanlı'da derin bir kırılmaya yol açar ve devletin kurum ve kuruluşlarıyla köklü bir biçimde kendisini sorgulaması gerekliliği gündeme gelir. Bu refleksiyle kurtuluş reçetesi olarak Batı kültürüne entegre olmak benimsenir. Bu doğrultuda modernleşme yolunda ilk adımlar askeri alanda atılır. Ordunun

modernizasyonu meselesi ve yeni talim usullerinin benimsenmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bunda ordunun son dönemde girdiği savaşlardan yenilgiyle ayrılmış olması rol oynar.

Batılılaşma meselesi bir bütün olarak Tanzimat aydınının da öncelikli meselesi haline gelir. Bunun gerekliliğine inanan yazar-çizerler, roman ve tiyatro gibi batılı türleri taklit etmeye başlarlar. Ancak meselenin yanlış anlaşılması bu yolda atılacak adımların da yanlış olacağı anlamına gelir. Nitekim öyle de olur. Kimi cılız isabetli hamleler görülse de Avrupa'nın bilim ve tekniği yerine yaşam biçiminin taklit edilmeye çalışıldığı görülür. Özetle; 1800'lü yıllarda Osmanlı'da yaşanan değişim süreciyle birlikte durum daha da karmaşık bir hal alır. Tanzimat Fermanıyla birlikte Osmanlı artık Avrupa devletlerinin üstünlüğünü resmen kabul ettiğini ilan etmiştir. Bu da beraberinde reform hareketlerinin zorunluluğu düşüncesini doğurmuştur. Yeniçeri Ocağı lağvedildikten sonra ordu sistemi Avrupa'ya göre şekillenmeye başlar. Avrupa kültürüyle beslenenlerin sayısı arttıkça ve Avrupalı subay ve eğitimcilerden ders alan insanların sayısı arttıkça memleketinde Batılı bir hayat tarzı baş gösterir. Osmanlı aydınları da bu yönde yetişmeye başlasalar da onların önemli bir kısmı Batı'nın yalnızca faydalı taraflarının alınması gerektiğini savunur. Kendi kültüründen uzaklaşmış ve tamamen Avrupa'nın hayat tarzını benimsemiş olanlar, onların gözünde Batılılaşmayı yanlış anlayan kişiler olarak tanımlanırlar. Bu tipler, Tanzimat yazarlarının eserlerinde de yer alırlar ve eleştiri konusu olurlar. Çünkü söz konusu eserlerde anlatılan kahramanların ortak özelliği onların kendi kültürlerinden bir hayli uzaklaşmış olmalarıdır. Kendi kültürel kimliklerinden uzaklaşan bu insanlar özendikleri Avrupa kültürünü de tam anlamıyla özümseyemezler. Felatun Bey ve Bihruz bunların en hatırdaki örnekleridir. Bu yönüyle söz konusu tipler topyekün Osmanlı aydınının, kurum ve kuruluşlarının yanlış Batılılaşmasını temsil eden prototiplerdir. Onları ilgilendiren temel mesele eğlence olduğu için işin kültürel boyutuyla pek de ilgilenmezler. Her ne kadar Batı'nın bilim ve teknikte ileri bir seviyede olduğunun farkında olsalar bile bunu geri plana itip daha çok ahlak ve yaşam tarzını incelemeyi tercih ederler. Bu da yanlış Batılılaşmayı kaçınılmaz kılar. 1950'li yıllara kadar Türk romanının ana problemi olan Doğu-Batı ikilemini (Moran, 1998: s. 244) Tanpınar, "eşikte kalmış" olmak şeklinde yorumlar (Gürsoy, 2015: s. 52).

Buradan hareketle, Erdemsizler Ülkesi adlı eserde de önemli bir mesele olarak Batılılaşmaya yer verildiği ve bunun da memleketinde bir iç çözülmeye yol açtığı, birlik ve beraberliğe halel getirdiği görülür. Bu hayali Kitap Ülkesi'nde özentilik boyutuna varan Batılılaşma olgusunun bir toplumun adeta yıkılışına nasıl sebebiyet verdiği, "mukayese" adı altında ayrılık tohumlarının gizliden gizliye nasıl ekildiği üzerinde durulur. Hep beraber mutlu bir biçimde yaşayan Alfabe toplumuna civar Alfabe toplumlarının birinden gelen üç yabancı misafir, onlara mukayeseyi öğretmek suretiyle anlamsız ve yersiz polemiklere yol açar; birlikte, yanyana durmanın "anlam"ını sıradanlaştırır ve benlik savaşını körükler.

"Bay Büyük X: 'Bay Büyük Q, ne diyorsun bu işe, ne güzel bir beraberlikleri var değil mi?' diye sordu. Bay Büyük Q: (Kahkahalarla karışık) 'Ya hiç sorma bunlar hakikaten mukayese yapmayı bilmiyorlar' diye karşılık verdi.

Tam o sırada Bay Büyük W, söze katıldı:

Bay Büyük W: 'Ne dersiniz baylar, bunlara mukayese yapmayı öğretilim mi?' diye sordu.

Bay Büyük X: 'Bence hiç gerek yok' dedi ve 'Sanırım bizi gördüklerinde bunu kendi kendilerine yapmışlardır' diye ekledi" (Çifci, 2019: s. 11-12).

Mukayeseyi öğrenen Alfabe toplumu giderek bölünmeye ve erdemden uzaklaşmaya başlar. Yine bu üç

¹<http://haber.gumushane.edu.tr/69/yazarlar/utopya-ve-distopya.html> (Erişim Tarihi: 01.01.2022)

²<https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2011/06/01/cesitli-dusunurlerin-toplumsal-sorunlara-cozum-yaklasimlari/> (Erişim Tarihi: 05.01.2022)

³<http://tanzimat.k12.org.tr/yanlis-batililasma/> (Erişim Tarihi: 10.01.2022)

yabancının ikinci defa ülkeye gelirken yanlarında getirdikleri “Harf Aynası” adeta bu toplumun kötü sonunu hazırlar. Çünkü Alfabe toplumu Harf Atası Soru İşareti'nin ‘En erdemli hâl birlikteyken edinilir’ sözünden giderek uzaklaşmaya başlar ve kendini bu aynada gören her harf bir ötekine üstünlük çabasına girer. Gerçekte bu aynada tek başlarına hiçbir anlam ifade etmediklerini görmek yerine Tanzimat dönemi eserlerindeki karakterler gibi dış görünüşe aldanarak yanlış bir mukayese yaparlar ve giderek erdemden uzaklaşmaya; kim daha kusurlu kim daha kusursuz gibi sonu gelmez bir tartışmaya girerler.

“Ben bu dünyanın en kusurlusuyum, kusursuzuyum ya da en yumuşağı... Ne fark eder? Ne fark eder? Ben... Hadi beni de boş ver! Bu Harf Aynası'ndaki ben... O kadar güzel bir görüntüm var ki ...Ya bunlar, diğerleri, ötekiler... Kötüler, çirkinler, şekilsiz yığınlar sürüsü” (Çifci, 2019: s. 59).

2.5. Egoizm

Bireylerin kendi çıkarlarını ön planda tutması durumuna egoizm denir. Fransızca kökenli olan bu kavramın Türkçedeki kelime karşılığı “bencil”dir. Bu tür kişiler ukala, kibirli ve kendini beğenmiş kişiler olarak öne çıkarlar. Daima en iyisini kendilerinin hak ettiklerini düşünürler ve hatalarını kabullenmezler. Benmerkezci bir özelliğe sahiptirler. Kendilerinden başka kimseyi düşünmezler. Böyle olduğu için de yalnızlığa mahkûm olurlar. Bireyin çıkarları doğrultusunda hareket etmesi ile ilgili egoizm düşüncesinin temsilcisi İngiliz felsefesi Thomas Hobbes'tır. Ona göre insanlar yaşamlarını sürdürmeye çalışır. Herkes eşit haklara sahiptir ve herkes dünya nimetlerinden olabildiğince faydalanmak ister. Fakat bu durum anlaşmazlığa sebebiyet verir. Böylece herkes herkesin düşmanı hâline gelir. Şüphesiz onun “insan insanın kurdudur” sözü bu durumu kanıtlar niteliktedir⁴. Böylece bencilik, güçlü olandan zayıfa doğru yani egemen sınıftan ezilen sınıfa doğru yayılan bir özellik gösterir (Önal, 2018: s. 218).

Erdemsizler Ülkesi'nde de iktidar mücadelesi beraberinde “Benlik Devrimi” olarak nitelendirilen egoizmi ortaya çıkarır. Artık Kitap Ülkesi'ne dışarıdan dahil edilen “Mukayese” olgusu ve “Harf Aynası” ile birlikte Alfabe toplumunda her harf kendi kendisinin efendisi olmak için amansız bir mücadeleye girer. Böylece “anlam” büsbütün anlamsızlaşır ve unutulur; “ben” diyebilmek en büyük “erdem” olarak telakki edilir.

Kitap Ülkesi'nde yaşayan Alfabe toplumunda her harf kendisinin efendisiydi artık. Erdem birliktelikte değil, benlikteydi. Harf Aynası'nda olduğu gibi görünen bir kusursuzla, olduğu gibi görünmeyen bir kusurlu ya da kafasında bir şapka taşıyan bir yumuşak için erdem benlikteydi. Yabancı bir uygarlıktan gelen Bay Büyük X, W ve Q'nun Alfabe toplumuna ikinci ziyaretlerinde getirdikleri Harf Aynası bu toplumu başkalaştırmıştı. Bu olay artık ‘Benlik Devrimi’ olarak adlandırılmıştı. Benlik Devrimi'nin üstünden büyük bir zaman geçmişti. İlk ayrım olan bay sessizlikten bayan sesliliğe, ilk düşünce olan yamukçuluktan noktacılığa ve daha sonraları kusurluluk düşüncesinden kusursuzluk düşüncesine doğru evrilen Alfabe toplumu yeni bir dönüm noktasına ulaşmıştı. Anlam çoktan unutulmuştu. Bir arada olmak en büyük ayıptı. Ben-Benlikçilik Alfabe toplumunun en önemli düşüncesi haline gelmişti. Erdemli olmak ‘ben’ diyebilmektir. Benlik Devrimi'nden sonra Harf Aynası kutsal bir nitelik kazandı. Çünkü harfler kendilerini Harf Aynası'ndaki görüntüleri üzerinden tanımlıyorlardı (Çifci, 2019: s. 63).

⁴<https://www.habervakti.com/dosya/egoizm-bencilik-nedir-h⁸⁴⁵⁸¹.html> (Erişim Tarihi: 15.01.2022)

2.6. Irkçılık

Batı dillerinde “racism” olarak yer alan ve günümüzde de önemli bir toplumsal mesele olarak karşımızda duran ırkçılık, bir tür ayrımcılık olarak tanımlanabilir. Önyargıların yol açtığı bu durum kendi kökenine mensup olmayanları dışlamak ve ötekileştirmek sonucunu doğurur. Erdemsizler Ülkesi’nde de vurgulandığı üzere bu politikanın benimsendiği toplumlarda birlik ve bütünlüğün, huzur ve refahın olması mümkün değildir. Söz konusu toplumlar kendilerine benzemeyeni dışladıkları için sürekli bir iktidar kavgasına sürüklenirler. Sınıf mücadelesinin varlığı zaten başlı başına birlik ve dayanışma ruhunu zedelemeye yeter. Böylece bir toplumu ayakta tutan temel dinamikler kendiliğinden dinamitlenmiş olur.

Bu bağlamda ırkçılık olgusunun on sekizinci yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıktığını söylemek yanlış olmaz. Modernizmle derin bağları olan bu siyasal ideolojinin sözlük anlamına bakıldığında insanların toplumsal özelliklerini biyolojik, ırksal özelliklerine indirgeyerek bir ırkın başka bir ırka üstün olduğunu öne süren öğretisi şeklinde tanımlandığı görülür. Irkçılığın zeminini oluşturan süreç öteki kavramının oluşturulmasından ileri gelmektedir. Çünkü ötekileştirilen topluluklar olumsuz özelliklere sahip görüldüğü için ırkçılıkla bağdaştırılır. Bu da ırkçılığın hızla yayılmasına zemin hazırlar⁵. Hızla yayılan ırkçılık, insanlar arasında eşitsizliğe sebebiyet verdiği için düşmanlık gibi hoş karşılanmayan duygulara, nefrete ve hatta bunun daha da ötesinde soykırıma kadar varabilir. Hitlerin uygulamış olduğu ırkçılık politikası bunu kanıtlar niteliktedir. İlk önce söylem şeklinde meydana çıkan ırkçılık, bir sonraki aşamada dışlayıcı ve şiddet içeren eylemlere dönüşür. Bu durum insanların yaşam hakkının elinden alınması problemini gündeme getirir (Kırık, Öztürk, Saltık, ve Orujova, 2018: s. 17).

Erdemsizler Ülkesi’nde de Alfabe toplumunun fertleri çeşitli gruplara ayrılırlar. Toplumu oluşturan bu gruplar kendilerine benzemeyenleri dışlarlar. *Kitap Ülkesi’ndeki* ırkçılık vurgusu tüm gruplar üzerinden verilse de bunun en bariz örneğini Büyük Yumuşak G ve Küçük Yumuşak g teşkil etmektedir. Öyle ki hiçbir grup onları kendi aralarına kabul etmezler.

Büyük Yumuşak G: ‘Biz... Yani ben Büyük Yumuşak G ve Küçük Yumuşak g, zaten sizin gibi değiliz. Harf Aynası’nda nasıl görünürsek görünelim, yumuşak olduğumuz için hiçbir şey değişmeyecek.’

Küçük Yumuşak g: ‘Evet... Büyük Yumuşak G, çok haklı... Zamanında en katı ifadeleri ve anlamları biz ikimiz düzeltir ve yumuşatırdık. Ne oldu Alfabe’ye bir türlü anlamıyorum. Bu kadar kısa zamanda her şey ne de çabuk değişti. Hiçbir şey eskisi gibi değil. Satırlar, paragraflar, sayfalar değişti sanki. Neler oluyor bir türlü anlayamıyorum. Anlam oluşturmadıktan sonra bizim ne önemimiz var? (Çifci, 2019: s. 45-46).

2. 7. Ötekileştirme

Ötekileştirme insanlık tarihi boyunca üstesinden gelinememiş bir davranış biçimi olarak varlığını sürdürür. Ön yargı ve ayrıştırma üzerine temellenir ve toplumsal bir sorun olarak bireyleri girdabına çeker. Önemli ölçüde hakim unsurun gücü elinde bulundurması ve ötekine üstünlük kurmaya çalışması uğraşdır. Bir bakıma da farklı olanı etiketlemektir. Özetle, bireyin kendisine benzemeyeni görmezden gelmesi ve onu değersizleştirme çabasıdır. Dolayısıyla ötekileştirmenin olduğu düzenlerde sosyal adaletin tesisi de neredeyse imkânsızlaşır. Zaten sınıf çatışması, baskı ve zulüm *Kitap Ülkesi’nde* ötekileştirmenin besleyip büyüttüğü davranış biçimleri olarak öne çıkar. Alfabe toplumunda “anlam”ın zevaline yol açan ve bireyler arasına mesafe koyan da sürekli olarak dıştan körüklenen ötekileştirmedir. Bunun temel nedeni ayrımcılığa

⁵<https://madalyonklinik.com/blog/irkcilik-olgusunun-gunumuze-yansimalari-yeni-irkcilik> (Erişim Tarihi: 20.01.2022)

itilen bireylerin başkalarına ayrımcılık uygulamasıdır. Böylece bu bir silsile halinde sürüp gider (Ateş, 2016: s. 19). Dolayısıyla ötekileştirme, farklı olanı anlama, onlarla empati kurabilme ve uyumlu bir yaşam sürmenin önündeki en büyük engellerden biri olarak görünmektedir (Sağlam ve Yaşar, 2017: s. 1359). Erdemsizler Ülkesi'nde de ötekileştirme olgusu iktidar mücadelesi ve mukayeseden kaynaklanır. Alfabe toplumunda bireyler gerek kimliklerinden gerek Harf Aynası'ndaki yansıma biçimlerinden hareketle birbirlerini şu şekilde kategorize ederler:

2.7.1. Bayan Sosliler

Kitap Ülkesi'nde sesli harfler bayanları temsil etmektedirler. Ülkedeki gruplaşmayı ilk başlatanlar ve bu şekilde kargaşaya yol açanlar da onlar olmuştur. Civar toplumdan gelen üç yabancı -Bay Büyük X, Bay Büyük Q ve Bay Büyük W- onlara mukayese yapmayı öğretirler. Onlar olmazsa Bay Soslilerin tek başına hiçbir anlam ifade edemeyeceğini ileri sürerler. Bu düşünce ile Bayan Sosliler, Bayan Büyük A önderliğinde ayaklanmaya başlarlar.

“Biz Bayan Sosliler olarak, Bay Sessizlerin bizsiz hiçbir şey ifade edemeyeceklerini biliyoruz. Onlarla yan yana durmamız için, bizim üstünlüğümüzü kabullenmeleri şart” (Çifci, 2019: s. 14).

2.7.2. Bay Sessizler

Kitap Ülkesi'ndeki Alfabe toplumunda sessiz harfler erkekleri temsil ederler. Bayan Soslilerin ayaklanmaları neticesinde Bay Sessizler de harekete geçerler. Onlar da Bay Büyük B, önderliğinde farklı bir grup oluştururlar. Kendilerinin sayısal olarak Bayan Sosliler'den üstün olduklarını ve onlar olmadan Bayan Soslilerin hiçbir anlam ifade edemeyeceklerini, bundan dolayı da onların üstünlüğünü asla kabul edemeyeceklerini öne sürerler.

“Bizler büyük Alfabe toplumunun ve Kitap Ülkesi'nin bel kemikleriyiz. Biz Bay Sessizler hem Bayan Sosliler'den sayıca üstünüz hem de onlardan daha sertiz. Biz olmadan onlar sadece bir hiçtirler” (Çifci, 2019: s. 16).

2.7.3. Yamukçuluk

Yamukçular, erdemin Yama adında bir Tanrı'dan kaynaklandığı düşüncesini tez olarak savunurlar. Söz konusu düşünceyi başlatan ilk kişi ise Bay Büyük K olmuştur. Harf Aynası'nda vücudundaki yamukluğu fark eder ve erdemin yamuk olmakta gizli olduğunu ileri sürer. Benzer şekilde Bayan Büyük A da Bay Büyük K gibi aynı düşünceyi savunur.

Bay Büyük K: ‘Ben Bay Büyük K olarak sizi yamukçuluğa davet ediyorum. Ben bir yamuğum ve yamukçuluğu şöyle tarif etmek istiyorum. Vücudum bir çubuk üzerine çapraz gelen iki eğriden oluşmakta. Vücudunda yamukluk olan herkesi ‘yamukçuluk’ düşüncesine davet ediyorum yani herkesin kendi özüne sadık kalmasını istiyorum. Yaşasın yamuklar, yaşasın yamukluk ve de sonsuza dek yaşasın yamukçuluk! (Çifci, 2019: s. 18).

Bay Büyük K'nın bu çıkışı Kitap Ülkesi'nde yeni bir miladın başlangıcı olur. O günden sonra “yamukçuluk” bir erdem haline gelir. Bay Büyük K sözlerini bitirdikten sonra bayan soslilerden bazılarının da yamuk olduğunu fark eder. Bu durum Alfabe toplumundaki sesli-sessiz ayrımını ortadan kaldırır ve yeni ayrımların doğmasına yol açar. Bay Büyük K, Bayan Büyük A'nın da vücudunda iki eğri ve bir kısa çubuk olduğuna dikkat çekerek onunla ittifak kurmak ister. Konuşma ayarlaması için de Bay Küçük k'yi, Bayan Büyük A'nın en yakını olan Bayan Küçük a'ya aracı olarak gönderir. Bayan Küçük a, Bayan Büyük A'nın “yamukçuluk” düşüncesine olumlu baktığını; ancak bazı çekincelerinin olduğunu ifade eder. Şöyle ki bayan

sesliler içinde yamuk bir vücuda sahip olan tek kişi sadece kendisidir. Aralarındaki diyaloglar devam ederken Bayan Küçük a, birden kendisinin de yamuk olmadığını farkına varır. Bu nedenle, herhangi bir ittifakın oluşması halinde “yamukçuluk” düşüncesi içinde kendisine yer olmadığını düşünür.

2.7.4. Ovalcilik

Vücudunun oval olduğunu fark eden Bayan Küçük a'nın Kitap Ülkesi'nde kapı araladığı bir diğer düşünce ise Ovalcilik'tir. Ovalciliği benimseyenler bu düşüncenin Tanrı Ova'dan geldiğini iddia ederler. Bayan Küçük a ve Bayan Küçük e'ye göre, vücudunda herhangi bir kıvrım taşıyan herkesin bir araya gelmesi gerekir. Onlar ovalciliğin, yamukçuluktan daha büyük bir erdem olduğu kanaatini taşırlar.

Bayan Küçük e: 'Biz Bayan Küçük a ile yamukçuluğun Alfabe toplumunun bütününe kapsamadığını düşünüyoruz.' 'Mukayese' kelimesi üzerinde Bayan Küçük a ile pek çok kez konuştuk. Biz ovaliz! Evet yamuk olmayabiliriz. Ancak ovalcilik yamukçuluktan daha büyük bir erdemdir. Çünkü yamukçuluk erdem çitasında ovalcilikten üstün değildir (Çifci, 2019: s. 23).

2.7.5. Çubukçuluk

Çubukçular, diğerlerinin aksine erdemini düz bir çubuktan ibaret olduğunu dile getirirler. Bay Küçük k, Bayan Küçük ı, Bayan Büyük I, Bayan Büyük İ ve Bayan Küçük i'nin yamukçuluk ile ilgili tartışmaları üzerine Bay Küçük k, onların ne yamuk ne de oval olmadıklarını; dolayısıyla erdem üzerine konuşmamaları gerektiğini söyler. Bu da Kitap Ülkesi'nde “Çubukçuluk” gibi yeni bir düşüncenin ortaya atılmasına neden olur. Bu düşünce için Bayan Büyük I, arkadaşlarını Önsöz Meydanı'na davet eder; yeni ve geçerli fikrin Çubukçuluk olduğunu açıklar.

Bayan Büyük I: 'Gördüğünüz gibi saygıdeğer dostlarım! Bay Büyük K, yamuğu tercih etti ve yamukçuluk yolundan yürüdü. Ama bence yanlış yaptı. Yaptığım mukayeseler sonucunda anladım ki Alfabe toplumunun yaslandığı tek erdem 'Çubuk' ve biz de birer çubuğuz. Tek farkımız Bayan Büyük İ ve Bayan Küçük i'nin noktalarının olması. Ancak bu çubuk olduğumuz gerçeğini değiştirmez. Ben siz değerli dostlarıma bu Önsöz Meydanı'nda söz veriyorum. Ben bir çubuğum ve çubukçuluk düşüncesinin bu ülkedeki en kapsayıcı düşünce olmasını sağlayacağım. Yaşasın çubuk, yaşasın çubukluk ve de yaşasın çubukçuluk!' sözleriyle Bayan Büyük I, konuşmasını bitirdi (Çifci, 2019: s. 28).

2.7.6. Yuvarlakçılık

Ovalcilerin efendisinin Bayan Küçük e olması bu kez de yuvarlakçılar arasında bir iç çatışmaya neden olur. Özellikle çubukçuların tarihi konuşmasını referans alan Bayan Büyük O, kendisinin de bir oval olduğunu; ancak ovalciliğin iki farklı kategoride ele alınması gerektiğini ortaya atar. Bayan Büyük O'ya göre ovalcilik erdemse yuvarlakçılık iki kere erdemdir. Bunun üzerine bütün yuvarlakçıları Önsöz Meydanı'na toplayıp yeni düşüncesini onlarla paylaşır.

“Bayan Büyük O: 'Ovalcilik bir erdemdir, elbette. Tartışılmaz ama ben Bayan Büyük O, nasıl olur da bir yarı oval Bay Büyük C ile aynı olabilirim. Ben tam yuvarlağım. Onlarsa oval. Eğer oval olmak bir erdemse, yuvarlak olmak iki kere erdemdir.’” (Çifci, 2019: s. 30).

2.7.7. Noktacılık

Bayan Büyük I, estetik açıdan vücudunda çubuk olan her harfe çubukçuluk düşüncesini entegre etme çabası içinde olduğundan bu konu için Bay Büyük B ile fikir alış-verişinde bulunur. Fakat Bay Büyük B, artık ovalciliğe bağlı olduğunu, vücudundaki çubuğun ovalciliğinin önüne geçemeyeceğini söyler. Bu durum Bayan Büyük I'de büyük bir hayranlık uyandırır. Bir harfin kendini bu denli bir düşünceye adanması onu şaşırtır. Bunun üzerine çubukçuluk düşüncesine hâkim olmasına rağmen kendini oraya ait hissetmediğini; kendinde onlara göre fazlalık olduğunu fark eder. Bu duygu, noktacılık düşüncesinin gelişmesine yol açar.

Bayan Büyük I: 'Vay be! Demek ki bir harf kendini bu denli bir düşünceye verebiliyor. Bay Büyük B'ye hayran olmamak elde değil. Ama nasıl? Neden ben çubukçuluk için bu denli derin duygular besleyemiyorum. Acaba benim vücudum efendi Bayan Büyük I'ninkinden farklı mı? Yoo hayır. Hiçbir fark yok, hatta aynısı ve hatta hatta fazlası bile var. Evet, fazlası var. Ne fazla ama sadece bir nokta... Nokta, nokta, nokta! (Çifci, 2019: s. 35).

Kitap Ülkesi'ndeki Alfabe toplumunda ötekileştirme olgusu bütün hızıyla sürüp gider. Beş farklı düşünce olan noktacılık, yuvarlakçılık, ovalcilik, çubukçuluk, yamukçuluk gibi tartışmalar bir süre sonra yerini üç farklı düşünceye bırakır. Bunlar; Kusurlular, kusursuzlar ve yumuşaklardır.

2.7.8. Kusurlular

Kusurlular, Harf Aynası'nda olduğu gibi görünmeyenler olarak Sonuç Meydanı'nı ele geçirirler. Onlar, önceleri kendileriyle hiç barışık değilken sonradan mukayese sonucunda vücutlarındaki farklılığın ayırıcısına varmak suretiyle kendilerinin kusurlu olduklarını ve "erdem" in kusurlu olmakta gizli olduğunu iddia ederler. Kendilerine temsilci olarak da Bay Büyük K'yi seçerler. Bay Büyük K'ye göre aynada olduğu gibi görünmemek erdemin kaynağıdır.

"(...) Bizi biz yapan şey kusurdur. Kusur. Kusurluluk. Bizi birbirimize bağlayan şey bu... Yaşasın kusurlarımız ve yaşasın kusurlulukçuluk" (Çifci, 2019: s. 51-52).

2.7.9. Kusursuzlar

Kusursuzlar, Harf Aynası'nda olduğu gibi görünenlerdir. Bunlar da Önsöz Meydanı'nı kendilerine mesken edinirler. Temsilcileri ve efendileri Bayan Büyük I'dir. Onlar erdemin kaynağının kusursuzluk olduğunu ileri sürerler. Buna Harf Aynası'ndaki görüşlerini delil olarak gösterirler.

"Bizim Harf Aynası'ndaki bu dosdoğru halimiz apaçık erdeme ve erdemliliğe işaret etmektedir. Biz Harf Aynası'nda kusursuzuz. Biz bu ülkenin kusursuzlarıyız. Yaşasın kusursuzluk ve yaşasın kusursuzculuk" (Çifci, 2019: s. 50).

2.7.10. Yumuşaklar

Alfabe toplumunu oluşturan bu tür bireyler, kafalarında bir yumuşatıcı şapka taşıyanlardır. Onlar, üç bölümden oluşan Kitap Ülkesi'nin Giriş Meydanı'nı kendilerine yer edinirler. Esasında bu ülkede en çok dışlananlar yumuşak olmuştur. Büyük Yumuşak G ve Küçük Yumuşak g, hiçbir grup tarafından benimsenmedikleri için Kusurlular ve Kusursuzlar grubundan ayrı olarak Giriş Meydanı'ndaki Harf Aynası'nın önünde vakit geçirmeye çalışırlar. Zaten bütün bu çekişmeler ve ayrışmalar arasında onlar, kendileri için pek bir şeyin değişmeyeceğinin bilincindedirler.

"Alfabe'deki ayrımlar gün geçtikçe netleşiyordu. Ancak Büyük Yumuşak G, ve Küçük Yumuşak g bu ayrımları eskiden olduğu gibi çok umursamıyorlardı. Çünkü Büyük Yumuşak G ve Küçük Yumuşak g, ne olursa olsun onlar için hiçbir şeyin değişmeyeceğini biliyorlardı" (Çifci, 2019: s. 49).

2.7.11. Benlik Devrimi

Alfabe toplumunda hariçten mukayese ve Harf Aynası gibi müdahaleler sonucunda Benlik Devrimi gerçekleşir. Bu da gruplaşmalara yol açar. Neticede birçok farklı düşünce ortaya atılır; bu tartışmalar “anlam”ı anlamsızlaştırmaya doğru iter, harfler giderek yalnızlaşmaya başlar. Meydanların boşalmasıyla birlikte de her harf, kendi dışındaki diğer harfleri görmezden gelir ve kendi mükemmelliyetini ileri sürer. Harf Aynası’nda kendini izlemek isteyen harfler arasında çekişmeler başlar. Böylece Benlik Devrimi adı altında yeni bir düşünce ortaya atılır. Alfabe toplumunda artık her harf kendi kendisinin efendisi olma yolunda ilerler. Böylelikle erdem yeni bir boyut kazanmış; Kitap Ülkesi’nde “ben” diyebilmek biricik erdem haline gelmiştir.

“En nihayetinde ben-benlik-benlikçilik Alfabe toplumunun en önemli düşüncesi haline gelmişti. Erdemli olmak ‘ben’ diyebilmektir. Ben deyince bir harf, bir ‘ben’ daha çıkmalıydı aynı harfin ağzından. Bütün harfler, her söze kendilerinden bahsetmekle başlayalı bir hayli olmuştu” (Çifci, 2019: s. 62).

2.7.12. Lanetleyenler

Kitap Ülkesi’nde Noktalılar ve Bayan Sesliler dışında kalan harflerin bir araya gelmek suretiyle oluşturdukları Lanetleyenler grubu ile birlikte toplumsal tartışmalar, cinsiyetçi bir boyut kazanır. Onlar, Harf Aynası’nın kırılmasından yola çıkarak Noktalılar’ı ve Bayan Sesliler’i lanetlerler. Onlara göre Harf Aynası’nın kırılmasına sebep olan Noktalılar, noktalı olmalarının yanı sıra başka bir özelliğe daha sahiptirler. Hepsini aynı zamanda birer seslidir; yani hepsi birer kadındır. Bu nedenle bu iki ortak özelliğe sahip harfler onlar tarafından dışlanır. Böylece Alfabe toplumunda tartışmaların ardı arkası kesilmez, toplumsal krizler giderek derinleşir.

“Biz en başta yanıldık. Harf Aynasını kıran lanetli Bayan Büyük Ü, daha lanetli Bayan Büyük Ö ve en lanetli Bayan Büyük İ’nin tek ortak paydaları, sadece noktalı olmaları değildi. Hepsini aynı zamanda birer sesliydi. Yani hepsi birer kadındı. Bu yüzden en az Noktalılar kadar Sesliler’i de yani kadınları da lanetlemek lazım. Kadınları, son Harf Aynası kırılmadan lanetlemeliydik. Lanetlemeliydik...” (Çifci, 2019: s. 73).

2.7.13. Lanetlenenler

Benlik Devrimi’nin ardından Harf Aynası kutsal bir nitelik kazanır. Alfabe toplumundaki her birey kendisini Harf Aynası üzerinden tanımlamaya; kendisine bir kimlik biçmeye çalışır. Kitap Ülkesi’nde üç meydanın her birinde bir ayna bulunmaktadır. Harf aynalarının sırayla kırılması, aynanın kırılmasına sebep olanlara yönelik yeni bir tutumun gelişmesine yol açar. Esasında ilk iki aynanın kırılması kaza sonucu gerçekleşir. Ancak iş giderek bir etki-tepki meselesine dönüşünce üçüncü ayna Bayan Büyük Ü tarafından bile isteye kırılır. Şöyle ki, Bayan Büyük Z’nin Bayan Büyük İ’yi itmesiyle Harf Aynası paramparça olur. Bunun sonucunda Bayan Büyük İ, lanetli ilan edilir. Herkes tarafından dışlanan Bayan Büyük İ, hiçbir meydana alınmaz. Kusursuzlar Meydanı’ndaki ayna da Bayan Büyük Ü’nün yanlışlıkla çarpması sonucunda kırılınca o da bir diğer lanetli olarak ilan edilir. Geriye kalan noktalı harfler de bu durumdan büyük bir suçluluk duymaya başlarlar. Bayan Büyük Ü, sonunda bu dışlanmaya dayanamayarak vücudundan kopardığı noktasını kalan son Harf Aynası’na fırlatır ve onu da kırar. Gerçekte bu son olay da Kitap Ülkesi’ndeki tartışmaları nihayete erdirmez; aksine yeni bir tartışmaya kapı aralar. Bu kez de erdem yeni ve temel kaynağı lanettir fikri öne sürülür.

“Bayan Büyük Ü: Eğer ben kendimi göremeyeceksem hiçbir harf kendisini göremez, görmemeli. Alın işte... Şimdi sadece noktalılar değil, hepiniz lanetlisiniz. Lanet! İşte erdem yeni ve temel kaynağı dedi kendi kendine alaycı bir sesle” (Çifci, 2019: s. 72).

Sonuç

Erdemsizler Ülkesi her şeyden önce ütopya ile distopya arasında bir metin görünümündedir. Kitap Ülkesi'nde başlangıçta her şeyin kusursuz olması yönüyle ütopyaya; giderek bu kusursuzluğun bir kısır döngüye dönüşen sonu gelmez tartışma ve çekişmeler sonucunda bozulmaya yüz tutması yönüyle de distopyaya yakın durur. Yani bir yönüyle Devlet ve El Medinet'ül- Fazıla'yı hatırlatırken; diğer yönüyle Hayvan Çiftliği ve 1984'ü anımsatır. Ancak Erdemsizler Ülkesi'nin bütünlüklü bir toplumsal düzen önerdiği söylenemez. Eserin dikkat çeken tarafı ise, Çifci'nin, Platon ya da Farabi'den farklı olarak ütopyasını olması gerekenler değil; olmaması gerekenler üzerinden kurgulamış olmasıdır.

Erdem arayışındaki Erdemsizler Ülkesi adlı eserin daha ilk bakışta yüzeysel ve derin olmak üzere iki farklı anlam katmanına sahip olduğu dikkatlerden kaçmaz. Yazar, yüzeysel metinde bireyleri harflerden oluşan Alfabe toplumunda okuyucuyu erdemli bir toplumda olmaması gerekenler üzerinde düşünmeye sevk eder. Daha yerinde bir ifadeyle metin boyunca 'Erdem ne değildir?' sorusuna farklı cevapların arandığı bir yolculuk kurgusu söz konusudur. Bu yolculukta, başlangıçta hep birlikte mutlu bir şekilde yaşayan, yardımlaşma ve dayanışma ruhunun hakim olduğu Alfabe toplumunun dıştan müdahaleler sonucunda giderek iktidar mücadelelerinin, kutuplaşmaların, ötekileştirmelerin, bencilliklerin baş göstermesine; birlik ve beraberliğin bozulmasına; nihayetinde de anlamın yok olmasına tanıklık edilir. Böylelikle erdem için yapılan her tanım, bir önceki tanımı tartışılır hale getirir ve geçersizleştirir. Bu da erdemi giderek olması gereken asıl anlamından uzaklaştırır. Sonuçta yazar, modern zamanlarda pek çok kavram gibi erdem de görece bir kavram olduğunu, bakış açısına göre farklılık arz edebileceğini ortaya koymak suretiyle okuyucuyu sonu gelmez tartışmaların yol açtığı trajik durumlarla yüzleştirir.

Metnin derin yapısında ise günümüz toplumlarını yozlaştıran, hatta yok olmaya mahkum kılan iktidar, ırkçılık, egoizm, ötekileştirme gibi politik, dinsel, etnik ayrıştırmaların olası tehlikelerine karşı kişi ve kurumları bilinçlendirmeyi hedefler. Çifci, bu tür mesajlarını ise metnin satır aralarında eleştirel bir tutumla yansıtır.

Özetle yazar, Kitap Ülkesi'ndeki Alfabe toplumu üzerinden birlikte olmanın anlam ifade ettiğini, erdem birliktelikle gizli olduğunu sezdirir. Toplumsal bütünlük açısından dil, din, ırk gibi farklılıkların zenginlik olarak algılanması gerektiği gerçeğini örtük bir biçimde dillendirir.

Kaynakça

- Ateş, G. (2016). *Çocuk tiyatrosu metinlerinde ötekileştirme* (Tez No. 437280) [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Birlik, V. (2013). *Platon ve Aristoteles'in erdem anlayışının akıl, bilgi ve mutluluk ile olan ilişkisinin karşılaştırılması* (Tez No. 380764) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çifci, Y. (2019). *Erdemsizler ülkesi* (1. baskı). Maarif Mektepleri Yayınevi.
- Demirel, D. (2014). Fârâbî'nin ideal devleti: Erdemli şehir. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 358-369.
- Fârâbî (2004). *İdeal devlet (El medinetü'l fâzıla)* (2. baskı). Vadi Yayınları.

- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin tarihi*. Ayrıntı Yayınları.
- Gültekin, M. (2021). *Yardımseverlik değeri ve psiko-sosyal işlevleri: Kur'an ayetleri bağlamında bir inceleme* (Tez No. 697683) [Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Gürsoy, B. A. (2015). 19. yüzyıl Türk romanında yanlış batılılaşma. *Aydın Türklük Bilgisi Dergisi*, 1(1), 47-56.
- Kırık, A. M., Öztürk, F. E., Saltık, R. ve Orujova, A. (2018). Bir tutum ve davranış biçimi olarak ırkçılığın pekiştirilmesinde reklamcılığın rolü. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(4), 15-22.
- Moran, B. (1998). *Türk romanına eleştirel bir bakış 1* (7. Baskı). İletişim Yayınları.
- Mücahid, H. T. (1995). *Fârâbî'den Abduh'a siyasi düşünce*. İz Yayıncılık.
- Omay, M. (2009). Ütopya üzerine genel bir inceleme. *Sosyoloji Dergisi*, 3(18), 1-14.
- Orwell, G. (2019). *Hayvan çiftliği*. Can Yayinevi.
- Orwell, G. (2021). *1984*. Akçağ Yayınları.
- Önal, N. E. (2018). Burjuvazinin “insan bencildir” tezinin eleştirisine doğru. *Madde, Diyalektik ve Toplum*, 1(3), 212-225.
- Özkan, S. (2018). Politik iktidar bağlamında hayvan çiftliği romanı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları*, 7(2), 1434-1437.
- Sağlam, T. C., Yaşar, M. (2017). Teoride, pratikte ve araştırmalarda öteki ve ötekileştirme. *International Periodical for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(3), 135-154.
- Türk Dil Kurumu. (1988). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Basımevi.

İnternet Kaynakları

- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Erdem> (Erişim Tarihi: 01.01.2022)
- <https://madalyonklinik.com/blog/irkcilik-olgusunun-gunumuze-yansimalari-yeni-irkcilik> (Erişim Tarihi: 05.01.2022)
- <https://www.habervakti.com/dosya/egoizm-bencillik-nedir-h84581.html> (Erişim Tarihi: 10.01.2022)
- <https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2011/06/01/cesitli-dusunurlerin-toplumsal-sorunlara-cozum-yaklasimlari/> (Erişim Tarihi: 15.01.2022)
- <http://haber.gumushane.edu.tr/69/yazarlar/utopya-ve-distopya.html> (Erişim Tarihi: 20.01.2022)

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Araştırmacılar verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında her türlü etik ilke ve kurala özen gösterdiklerini beyan ederler.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

1. yazar %60 oranında, 2. yazar %40 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.